

Västerviks kommun
vasterviks.kommun@vastervik.se

Beslut för fritidshem

i Västerviks kommun

Tillsyn av fritidshem i Västerviks kommun

Skolinspektionen genomför tillsyn i Västerviks kommun under hösten 2013 och våren 2014. Tillsynen fokuserar på sådana faktorer som har betydelse för en god utvecklings- och lärandemiljö. Granskningen avser inte att ge en heltäckande bild av tillståndet i verksamheten. Istället har en bedömning gjorts av i vilken utsträckning verksamheten, vid det aktuella granskningstillfället, avviker från de krav och förväntningar som uttrycks i skollagen, läroplanen och övriga författningar. Beskrivningarna och bedömningarna i detta beslut grundas på de dokument som huvudmannen och verksamheten skickat in och de intervjuer som genomförts med ledningen för fritidshemmen samt representanter för personalen och föräldrarna.

Intervjuer med grupper av rektorer, personal och föräldrar avseende fritidshem i Västerviks kommun genomfördes den 13–16 januari 2014. Övergripande intervjuer med företrädare för huvudmannen genomfördes 4–5 februari 2014.

Fakta om fritidshemmen i Västerviks kommun

Barn- och utbildningsnämnden i Västervik är ansvarig nämnd för fritidshemmen i Västerviks kommun. Fritidshemmen är, tillsammans med förskolor och annan pedagogisk omsorg, förskoleklass och grundskola, indelade i fyra geografiska områden: Norra land, Södra land, Norra staden och Södra staden.

I Västerviks kommun finns 15 fritidshem med totalt 28 avdelningar. I sex av fritidshemmen finns annan pedagogisk verksamhet i form av öppen fritidsverksamhet som i Västervik benämns fritidsklubbar. Därtill erbjuds skolbarn som bor på orter där grundskolan lagts ned, som alternativ till fritidshem, annan pedagogisk verksamhet i form av pedagogisk omsorg i förskolans lokaler. Kommunens samtliga fritidshem ligger i anslutning till eller i närheten av en grundskola. Fritidshemmen och annan pedagogisk verksamhet leds av rektorer som samtliga även har i uppdrag att leda en eller flera grundskolor. Flera av rektorerna är också förskolechefer.

Av nationell statistik från år 2012 framgår att andelen personal (årsarbetare) med pedagogisk högskoleutbildning är 65 procent i Västerviks kommun, vilket är 11 procentenheter högre än genomsnittet för riket. Det genomsnittliga antalet barn per avdelning är 24,8 vilket är lägre än genomsnittet för riket som är 39,8. Av Västerviks kommuns egna uppgifter framgår att antalet barn per fritidshemsavdelning varierar stort vid tiden för tillsynen, mellan 10 och 66 barn.

Av nationell statistik från år 2012 framgår vidare att andelen barn 6–9 år inskrivna i fritidshemsverksamhet är 84,6 procent vilket är cirka 2 procentenheter högre än genomsnittet i riket. 23,9 procent av eleverna i åldern 10–12 år är inskrivna i fritidshemsverksamhet, vilket också det är en högre andel än i riket, cirka 6 procentenheter högre.

I kommunen finns även två enskilt bedrivna fritidshem, dessa har tillsynats i samband med den regelbundna tillsynen av de fristående grundskolorna. Därmed omfattas inte dessa fritidshem av detta beslut.

Helhetsbedömning

I fritidshemmets uppdrag ingår att berika varje elevs mångsidiga utveckling och lärande. Därför är det angeläget att Västerviks kommun uppmärksammar verksamheten och dess måloppfyllelse i större utsträckning än vad som sker vid tiden för tillsynen. För att säkerställa god kvalitet måste politiker och förvaltningsledning efterfråga resultat från fritidshemmen så att det kan bilda underlag för ett systematiskt kvalitetsarbete på huvudmannanivå och på rektorsnivå. Huvudmannen och rektorn måste säkerställa att dokumentationen av kvalitetsarbetet ger en samlad bild av utbildningens kvalitet i relation till de nationella målen. Huvudmannen och rektorena behöver också ha system för att följa upp och utvärdera elevgruppernas sammansättning och storlek för att kunna säkerställa att dessa möjliggör att både omsorgen och det pedagogiska uppdraget kan tillgodoses.

I kvalitetsarbetet – både på skolenhetsnivå och huvudmannanivå – ska också ingå ett systematiskt arbete för att förebygga och förhindra kränkande behandling. På fritidshemmen i Västerviks kommun genomförs olika insatser för att skapa trygghet och motverka kränkningar av elever. Samtliga granskade fritidshem har en plan mot kränkande behandling. Flertalet fritidshem har en gemensam plan med närliggande grundskola. I de planer som är gemensamma för fritidshem och grundskola syns vanligen inte fritidshemmets specifika behov, och sällan anges vilka insatser som behövs på fritidshemmet. Även om personalen i samarbete med eleverna kartlägger situationen på respektive fritidshem för att synliggöra vilka konkreta åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling så är de åtgärder som framställs i planerna vanligtvis generella och kopplade till elevernas skoltid. Det är huvudmannens ansvar att varje verksamhet har en plan mot kränkande behandling som uppfyller författningarnas krav.

Av tillsynen framgår att fritidshem och skola till stor del utgör parallella verksamheter, förutom att personalen på fritidshemmen har inblick i delar av skolans verksamhet genom att de arbetar i skolan under skoltid. För att fritidshemmen ska kunna komplettera skolan innehållsmässigt måste samarbetet mellan fritidshem, förskoleklass och skola förbättras i flertalet skolenheter.

Tillsynen visar att verksamheten på fritidshemmen i Västervik till stora delar utgår från barnens intressen. Eleverna har också möjlighet till inflytande över verksamhetens innehåll och utformning. Däremot efterfrågas vårdnadshavarnas synpunkter på utbildningen i alltför låg grad. För att utvärderingen av utbildningen ska bli så nyanserad som möjligt är det viktigt att både vårdnadshavares och elevers synpunkter efterfrågas och beaktas

Skolinspektionens ingripande

Föreläggande

Skolinspektionen förelägger enligt 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Västerviks kommun att vidta nedanstående åtgärder för att avhjälpa påtalade brister. De vidtagna åtgärderna ska senast den 1 september 2014 redovisas för Skolinspektionen.

Utveckling och lärande

Bedömning

Västerviks kommun måste vidta följande åtgärd för att förbättra arbetet inom bedömningsområdet Utveckling och lärande.

- Säkerställa att personalen på samtliga fritidshem och elevernas övriga lärare utvecklar samarbetsformer för att stödja och stimulera varje elevs mångsidiga utveckling och lärande, och för att skapa en verksamhet som kompletterar skolan innehållsmässigt.

Motivering

Av skollagen framgår att fritidshemmet kompletterar utbildningen i förskoleklassen och grundskolan. Av läroplanen framgår att samarbetsformer mellan förskoleklass, skola och fritidshem ska utvecklas för att berika varje elevs mångsidiga utveckling och lärande.

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2007:35) med kommentarer om kvalitet i fritidshem betonar vikten av att fritidshemmet kompletterar skolan både tids- och innehållsmässigt. Det har stor betydelse för ett gott resultat att tid avsätts för förberedelser och diskussioner om hur samarbetet ska utformas genom att personal i fritidshem, förskoleklass och skola ges möjlighet till gemensam planering, uppföljning, utvärdering och utveckling av verksamheten.

I intervjuer framkommer att fritidshemmen på olika sätt bedriver en verksamhet som berikar elevernas utveckling och lärande. Personal som arbetar både på fritidshemmet och i skolan kan fånga upp sådant som sker i skolan och fortsätta arbeta med det i någon form på fritidshemmet för att komplettera skolan innehållsmässigt. Personalen på fritidshemmet kan också uppmärksamma och ta tillvara idéer som eleverna för med sig från skolarbetet.

Av tillsynen framgår emellertid att det på de flesta fritidshem saknas ett genomtänkt samarbete mellan personal på fritidshem, förskoleklass och skola, som utgår från en gemensam planering och diskussion och som syftar till att fritidshemmet ska kunna fullgöra sitt uppdrag. Därmed är möjligheterna begränsade för fritidshemspersonalen att planera en verksamhet som kompletterar skolan innehållsmässigt, och där fritidshemsverksamheten kan bidra med exempelvis en utforskande, laborativ och praktisk metodik.

I några skolenheter har fritidshemspersonal och skolpersonal gemensamt diskuterat hur fritidshemmet ska kunna komplettera skolan men detta har vanligen inte resulterat

i aktiviteter på fritidshemmet som kompletterar skolans undervisning. Även om fritidshemmets verksamhet inte är obligatorisk för alla barn, ska den verksamhet som bedrivs vara ett komplement till skolan och bidra till att läroplanens kunskapsmål uppnås.

Skolinspektionen bedömer att personalen på fritidshemmen och elevernas övriga lärare inte har utvecklat samarbetsformer för att stödja och stimulera varje elevs mångsidiga utveckling och lärande, och som syftar till att utforma en fritidshemsverksamhet som kompletterar skolan innehållsmässigt.

Författning

14 kap. 2 § skollagen

Lgr 11, 2.5 Övergång och samverkan och 2.8 Rektorns ansvar

Trygghet och studiero

Bedömning

Västerviks kommun måste vidta följande åtgärder för att förbättra arbetet inom bedömningsområdet Trygghet och studiero.

- Säkerställa att samtliga fritidshem har en plan mot kränkande behandling som uppfyller författningarnas krav.
- Säkerställa att de rutiner som finns för att anmäla kränkande behandling på fritidshem till rektorn och till huvudmannen motsvarar författningarnas krav samt att rutinerna följs i samtliga fritidshem.

Motivering

Plan mot kränkande behandling

Av skollagen framgår att huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Vidare ska huvudmannen se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande års plan.

Av Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:10) med kommentarer för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling framgår att planen ska avspegla och utgå från förhållandena i varje enskild verksamhet. Planen ska spegla det innevarande årets främjande och förebyggande arbete och kan ses som en dokumentation av det arbete och de rutiner som upprättats. Planen tydliggör och stärker därmed arbetet mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling.

Vid tillsynen har inte framkommit annat än att eleverna överlag är trygga på fritidshemmen i kommunen, även om enstaka händelser motsäger detta. Fritidshemmen tar på olika sätt reda på hur situationen ser ut vad gäller trygghet och trivsel, exempelvis

genom enkäter, intervjuer och observationer. Fritidshemmen genomför också olika aktiviteter för att skapa trygghet, främja likabehandling samt förebygga och motverka kränkande behandling.

Skolinspektionen har tagit del av planer mot kränkande behandling från ett urval av fritidshem. Samtliga granskade fritidshem har en plan mot kränkande behandling. I de flesta fall är den gemensam med den grundskola som fritidshemmet tillhör. I något fall har fritidshemmet en plan mot kränkande behandling som gäller enbart fritidshemmet. Kvaliteten på planerna varierar, men ingen plan motsvarar till fullo författningarnas krav vad gäller fritidshemmet.

I flera planer är det otydligt eller osynligt vilka behov av förebyggande arbete som finns i fritidshemmen. Detta gäller i huvudsak de fall där skolan och fritidshemmet har en gemensam plan. Vidare framgår inte vilka åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras i fritidshemmet för att motverka kränkningar under det kommande året. Detta framgår heller inte tydligt i den plan som avser enbart fritidshemsverksamheten. I de granskade fritidshemmens planer saknas konkreta åtgärder för att förebygga och förhindra kränkande behandling på fritidshemmet utifrån synliggjorda behov. Flertalet planer saknar också en redogörelse för hur föregående års planerade åtgärder har genomförts.

Skolinspektionen bedömer att fritidshemmen i Västerviks kommun inte har planer mot kränkande behandling som uppfyller författningarnas krav.

Skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling

Av skollagen framgår att all personal som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till rektorn. Rektorn är i sin tur skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden.

Skolinspektionen vill framhålla att personalens och rektorns anmälningsskyldighet är kopplad till huvudmannens skyldighet att skyndsamt utreda omständigheterna och vidta eventuella åtgärder utifrån de uppgivna kränkningarna. Därmed behöver även anmälan till rektorn och huvudmannen ske skyndsamt, vilket även framgår av Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:10) med kommentarer för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. Av samma allmänna råd framgår även att huvudmannen bör ha system och upprätta rutiner för hur en anmälan om trakasserier eller kränkande behandling ska göras så att den kommer såväl rektorn som huvudmannen till del. Av de allmänna råden framgår också att för att kunna bedriva ett systematiskt arbete mot kränkande behandling är det lämpligt att de rutiner som behövs finns samlade i planen mot kränkande behandling. Anmälningsskyldigheten omfattar alla händelser där ett barn eller en elev upplever sig ha blivit utsatt för trakasserier eller kränkande behandling. Det ska med andra ord inte göras någon värdering av hur allvarligt en händelse är innan den anmäls till förskolechefen eller rektorn respektive huvudmannen.

Vid intervjuer uppger personalen på fritidshemmen att de följer den arbetsgång som beskrivs i planen mot kränkande behandling när det inträffar incidenter. Av intervjuer framgår också att personal som uppmärksammar att en elev upplever sig ha blivit kränkt rapporterar detta till rektorn. Enligt intervjuer med rektorer lämnas de anmälningar som rektorn får från personalen omedelbart vidare till förvaltningsledningen. Emellertid framgår av den verksamhetsredogörelse som Västerviks kommun lämnade till Skolinspektionen i september 2013 att förvaltningsledningen ditintills inte fått in någon anmälan under året om upplevda kränkningar på fritidshem. Rektorerna uppger att detta skulle kunna bero på att de i sina rapporter till förvaltningsledningen inte alltid tydliggör i vilken av rektorns verksamheter, grundskola eller fritidshem, som händelsen inträffat.

Barn- och utbildningsförvaltningen har för sina verksamheter fastställt skriftliga rutiner för hur en anmälan om diskriminering och kränkande behandling ska göras så att den skyndsamt delges förvaltningen. Dock framgår av rutinerna att varje skolenhet själv bestämmer hur rapporteringen till rektorn/förskolechefen ska ske och vidare att rutinerna för detta ska anges i likabehandlingsplanen. I de exempel på planer mot kränkande behandling som Skolinspektionen tagit del av, saknas i vissa planer rutiner för personalens anmälningsskyldighet och flera planer innehåller rutiner som kan tolkas som att en händelse ska värderas innan den anmäls till rektorn respektive huvudmannen. Exempelvis används uttryck som att kränkningar ska anmälas "vid behov" eller "om kränkningarna inte upphör".

Av intervjun med förvaltningsledningen framkommer att det kan finnas upplevda kränkningar som de inte informeras om, men också att de fall av kränkande behandling som förvaltningsledningen får kännedom om diskuteras och följs upp.

Som framgår ovan har inte Västerviks kommun tydliga rutiner för att anmäla kränkningar som sker på fritidshemmet till huvudmannen. Det är viktigt att gällande rutiner följer skollagen och att det inte görs någon värdering av hur allvarlig en händelse är innan den anmäls. Vidare ska rutinerna vara väl förankrade i alla fritidshem. Med otydliga och till viss del motsägelsefulla rutiner riskerar enligt Skolinspektionen vissa fall av kränkande behandling att inte anmälas skyndsamt till huvudmannen, vilket får till följd att huvudmannen inte kan utreda och eventuellt vidta åtgärder så som lagen kräver.

Sammantaget bedömer Skolinspektionen att kommunen saknar tydliga rutiner för anmälan av kränkande behandling. Därmed är det inte säkerställt att huvudmannen får kännedom om alla fall när en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling på fritidshemmet, så att omständigheterna kan utredas skyndsamt och åtgärder kan vidtas.

Författning

6 kap. 8 och 10 §§ skollagen

Särskilt stöd

Bedömning

Västerviks kommun måste vidta följande åtgärd för att förbättra arbetet inom bedömningsområdet Särskilt stöd.

- Säkerställa att all personal som uppmärksammar att en elev uppvisar svårigheter i sin situation på fritidshemmet anmäler detta till rektorn och att rektorn ser till att behovet av särskilt stöd skyndsamt utreds.

Motivering

Av skollagen framgår att personal som uppmärksammar att en elev visar svårigheter i sin skolsituation ska anmäla detta till rektorn. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd ska eleven ges detta. I de fall en elev ska ges särskilt stöd ska ett åtgärdsprogram utarbetas.

Av tillsynen framgår att det varierar mellan skolenheterna huruvida elevers situation på fritidshemmet uppmärksammas i samband med att elevers behov av särskilt stöd under skoltid utreds. I några skolenheter deltar fritidshemspersonal då elevers behov av särskilt stöd diskuteras på skolan medan detta inte sker på andra skolenheter. Av intervjuer framgår att personalen på fritidshemmen sällan involveras i utredningsarbetet och sällan deltar vid konferenser då elevers situation diskuteras i personalgruppen eller vid elevhälsoteamsmöten, trots att behov av detta kan finnas i förhållande till fritidshemsverksamheten. Exempelvis finns elever som har bedömts ha behov särskilt stöd av en elevassistent under skoltid men där rektorn inte utrett om eleven har behov av särskilt stöd under fritidshemstiden.

Vidare framgår att fritidshemspersonal som uppmärksammar att en elev har svårigheter i sin situation på fritidshemmet inte alltid anmäler detta till rektorn. Vanligen försöker personalen istället genom olika anpassningar tillgodose elevens behov. Det finns också exempel där fritidshemspersonal har informerat rektorn om att en elev kan ha behov av särskilt stöd endast på fritidshemmet men dessa anmälda behov blev inte utredda av rektorn.

Av intervjuer och inkomna dokument framkommer att åtgärdsprogram mycket sällan utarbetas för elevers svårigheter på fritidshemmet. I de få exempel på åtgärdsprogram som inkommit till Skolinspektionen och som inbegriper fritidshemmet så omfattar dessa insatser som ska genomföras av elev och personal under fritidshemstid. Exempelvis "göra färdigt skoluppgifter som inte slutförts på fritidstid" eller "studiehjälp på fritidstid". Inget av de inkomna åtgärdsprogrammen anger behov och åtgärder kopplade till svårigheter på fritidshemmet.

Skolinspektionen bedömer att personalen inte alltid anmäler till rektorn om de uppmärksammar att en elev uppvisar svårigheter i sin situation på fritidshemmet och att alla rektorer inte skyndsamt utreder elevers behov av särskilt stöd på fritidshemmet.

Författning

3 kap. 8 och 9 §§ skollagen

Pedagogiskt ledarskap och utvecklingen av utbildningen vid fritidshemmen

Bedömning

Västerviks kommun måste vidta följande åtgärder för att förbättra arbetet inom bedömningsområdet Pedagogiskt ledarskap och utvecklingen av utbildningen vid fritidshemmen.

- Säkerställa att det på såväl enhetsnivå som på huvudmannanivå bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete som utgår från de nationella målen för fritidshemmet.
- Säkerställa att dokumentationen av kvalitetsarbetet ger en samlad bild av utbildningens kvalitet.
- Säkerställa att elevernas vårdnadshavare ges möjlighet att delta i kvalitetsarbetet på enhetsnivå.

Motivering

Av skollagen framgår att varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen. Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen ska genomföras även på skolenhetsnivå. Inriktningen på kvalitetsarbetet ska vara att de nationella målen uppfylls. Det systematiska kvalitetsarbetet ska dokumenteras. Enligt regeringens proposition 2009/10:165 har huvudmannen det yttersta ansvaret för genomförandet av utbildningen vilket ger huvudmannen en central roll när det gäller att bedriva ett kvalitetsarbete som ska garantera kvalitet och likvärdighet. Kvalitetsarbetet ska bygga på de uppgifter som kommer fram i verksamheternas kvalitetsarbete och på andra uppgifter som är väsentliga för uppföljningen och utvecklingen.

Av tillsynen framgår att personalen på fritidshemmen planerar och följer upp sin verksamhet. Uppföljningen sker genom att genomförda aktiviteter utvärderas. I samband med Skolinspektionens tillsyn av fritidshemsverksamheten har Skolinspektionen bland annat begärt att ett antal utvalda fritidshem ska redovisa dokumentation som beskriver arbetet med att planera, genomföra och utvärdera fritidshemmets kvalitet. Vanligen beskrivs genomförda aktiviteter och planerat utvecklingsarbete, utan tydlig koppling till de nationella målen. Men det finns också rektorer som inte har en sådan dokumentation och även rektorer som i sitt systematiska kvalitetsarbete har läroplanens mål i fokus. Exempelvis använder en rektor en enkät där fritidshemspersonalen får utvärdera och bedöma sitt arbete i relation till läroplanens mål. Detta görs för att rektorn ska få en samlad bild av fritidshemmets måluppfyllelse. Emellertid är detta fritidshems kvalitetsarbete inte känt av huvudmannen.

Västerviks kommun har vid tiden för tillsynen inga tydliga riktlinjer för hur fritidshemmen ska mäta och redovisa sina resultat. Av skolenheternas kvalitetsredovisningar framgår att det varierar hur och i vilken omfattning fritidshemmets verksamhet redo-

visas. I vissa skolenheter görs kopplingar mellan genomförda aktiviteter i fritidshemmet och det nationella uppdraget, men det finns också fritidshem som inte redovisar i vilken mån de nationella målen uppfylls. Det saknas också vanligen, vad gäller planerade utvecklingsinsatser, en dokumentation som visar vilka åtgärder som ska vidtas på fritidshemmet för att öka måluppfyllelsen utifrån det nationella uppdraget.

I intervjuerna med rektorer och personal framkommer en gemensam bild av att fritidshemmets kvalitet och måluppfyllelse mäts utifrån elevernas trivsel och föräldrarnas nöjdhet. Det varierar hur fritidshemmen skaffar sig en bild av elevernas trivsel och föräldrarnas nöjdhet men gemensamt är att resultatet varken sammanställs eller dokumenteras. Det framgår vidare att fritidshemmets samarbete med vårdnadshavarna företrädesvis handlar om att informera om olika aktiviteter och om elevens situation och trivsel. Av tillsynen framgår inte att personalens samarbete med föräldrarna syftar till att utveckla verksamhetens innehåll och form. Föräldrarna upplever heller inte att deras synpunkter på fritidshemsverksamheten efterfrågas aktivt. På skolorna finns föräldraråd för samverkan med vårdnadshavare, men i dessa fora lyfts sällan frågor om fritidshemmets utveckling.

Av tillsynen framgår att huvudmannen varken efterfrågar resultat beträffande hur väl fritidshemmenets arbete motsvarar det nationella uppdraget eller i vilken omfattning eleverna trivs och vårdnadshavare är nöjda. Det finns exempelvis ingen beskrivning i kommunens dokument "PM för enheternas dokumentation av kvalitetsarbetet" hur fritidshemmets måluppfyllelse ska mätas. Det finns heller ingen kommungemensam enkät till vårdnadshavare och elever gällande fritidshemmet. I den årliga enkäten till föräldrar saknas påståenden att ta ställning till som är tydligt avgränsade till att omfatta fritidshemmet och dess verksamhet.

Barn- och utbildningsförvaltningens kvalitetsredovisning för år 2013, som Skolinspektionen tagit del av, har ett avsnitt som handlar om kvalitet i fritidshem och fritidsklubb, baserad på skolenheternas kvalitetsredovisningar. Bland annat beskriver förvaltningen att det i verksamheterna finns en medvetenhet om fritidshemmets uppdrag och att det finns flera exempel på pågående utvecklingsarbete. Samtidigt konstateras att fritidshemmets utveckling är ett prioriterat område under 2014 och att det bland annat finns behov av att diskutera och ta fram utvärderingsbara mål för fritidshemsverksamheten. Av redovisningen framgår också exempel på planerade åtgärder för att utveckla verksamheten, såsom erfarenhetsutbyte mellan fritidshemmen i syfte att sprida goda exempel.

Sammantaget bedömer Skolinspektionen att Västerviks kommun inte tar tillräckligt ansvar för att det på såväl enhetsnivå som på huvudmannanivå bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete som utgår från de nationella målen för fritidshemmet. Kvalitetsarbetet är heller inte dokumenterat på ett sätt som ger en samlad bild av utbildningens kvalitet. Därtill har inte elevernas vårdnadshavare getts möjlighet att delta i kvalitetsarbetet.

Författning

4 kap. 3, 4, 5 och 6 §§ skollagen

Gruppsammansättningens lämplighet

Bedömning

Västerviks kommun måste vidta följande åtgärd för att förbättra arbetet inom bedömningsområdet Gruppsammansättningens lämplighet.

- Säkerställa att elevgrupperna på fritidshemmen har en lämplig sammansättning och storlek.

Motivering

Av skollagen framgår att huvudmannen ska se till att elevgrupperna på fritidshemmen har en lämplig sammansättning och storlek och att eleverna i övrigt erbjuds en god miljö. Av Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) med kommentarer om systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet framgår att huvudmannen fortlöpande behöver samla in saklig information om verksamheternas förutsättningar, genomförande och resultat. Enligt Skolinspektionen innebär detta att elevgruppernas storlek på fritidshemmen bör följas upp kontinuerligt.

I Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2007:35) med kommentarer om kvalitet i fritidshem, förtydligas att kommunen bör anpassa gruppstorlek, personaltäthet och grupp-sammansättning till elevernas behov och säkerhet. Faktorer som kommunen bör ta hänsyn till är bland annat barnens ålder, andelen barn i behov av särskilt stöd, andelen elever med annat modersmål än svenska, upptagningsområdets sociala karaktär, lokaler och elevernas närvarotider. Det är enligt samma allmänna råd viktigt att gruppens sammansättning och storlek möjliggör ett gruppinriktat arbetssätt som tillgodoser både det enskilda barnets och gruppens behov samt främjar ett positivt samspel mellan barnet och gruppen. Vidare framgår att barngruppens storlek kan vara avgörande för barns säkerhet när det gäller möjligheten för personalen att ha överblick och kontakt med barnen.

Av tillsynen framgår att personalen på en del fritidshem anser att elevgruppens sammansättning och storlek medför att det är svårt att bedriva en god pedagogisk verksamhet i enlighet med de nationella målen. Till exempel framkommer att elevgruppens sammansättning och storlek påverkar möjligheten att ge eleverna inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv. Personalen lyfter också svårigheten att ägna varje barn den uppmärksamhet de behöver och att anpassa verksamheten efter elevernas individuella behov. Därtill framkommer att det på vissa fritidshemmen har förekommit händelser där elevernas säkerhet under fritidshemsvistelsen kunnat ifrågasättas och föräldrar signalerar att de ibland upplever miljön som otrygg. Till exempel har det funnits tillfällen då personalens uppsikt inte räckt till under utevistelsen vilket medfört att elever osedda kunnat förflytta sig till osäkra platser samt händelser där personal haft svårt att hantera vissa elevers utåtagerande reaktioner vilket drabbat andra elever.

Barn- och utbildningsnämnden i Västerviks kommun har tagit beslut om en "fritidshemspeng" per elev i fritidshemmen. Men det är rektorn som beslutar hur verksamheten ska organiseras. Av intervjuer med rektorer och personal framgår att hänsyn i flera

fall inte tas till faktorer som ålder, behov, lokaler och vistelsetid då elevgrupper sätts samman. Viss omfördelning kan ske mellan avdelningar inom ett fritidshem utifrån dessa faktorer, i de fall det finns flera fritidshemsavdelningar i anslutning till skolan. Det finns också vissa möjligheter för fritidshem att för elever i behov av särskilt stöd få viss resursförstärkning via kommunens centrala stödteam. Av intervjuer framgår att även om rektorn ansvarar för sin inre organisation så uppfattar rektorer och personal att det i praktiken är svårt att påverka och styra elevgruppens storlek och sammansättning, särskilt i mindre skolenheter.

Någon systematisk uppföljning och utvärdering av elevgruppernas sammansättning och storlek görs varken av rektorer eller av huvudman. Representanter för huvudmannen uppger att detta är ett utvecklingsområde och något som kommunen behöver se över utifrån fritidshemmets uppdrag och med anledning av att vissa elevgrupper blivit större. Men vid tiden för tillsynen vet inte Västerviks kommun om elevgrupperna i fritidshemmen har en lämplig sammansättning och storlek relaterat till att omsorgen och det pedagogiska uppdraget ska tillgodoses.

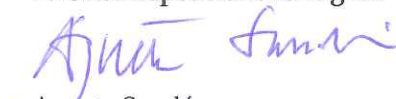
Sammantaget bedömer Skolinspektionen att Västerviks kommun inte systematiskt följer upp och utvärderar elevgruppernas sammansättning och storlek. Därmed har inte kommunen säkerställt att alla elevgrupper har en lämplig sammansättning och storlek utifrån de förutsättningar som råder i de olika fritidshemmen och deras möjligheter att uppfylla fritidshemmets uppdrag.

Författning

14 kap. 9 § skollagen

I ärendets slutliga handläggning har deltagit undervisningsråd Johan Nilsson och avdelningsjurist Carin Holtz.

På Skolinspektionens vägnar

Agneta Sandén
Avdelningschef

Anette Bergstrand
Utredare/Föredragande

Bilaga:

Bilaga 1 Allmänt om tillsynen

Allmänt om tillsynen

Skolinspektionen genomför regelbundet tillsyn i alla verksamheter och hos alla huvudmän. Tillsynen fokuserar på faktorer som har betydelse för en god lärandemiljö och för elevers möjligheter att nå målen för verksamheten. Tillsynen inriktas mot tre huvudområden: Elevernas utveckling mot målen, ledning och utveckling av utbildningen samt enskild elevs rätt. För enskilda huvudmän granskas även huvudmannaskap och godkännande.

Tillsynen av förskola, fritidshem och vuxenutbildning i en kommun är inriktad på hur kommunen tar sitt ansvar för verksamheten. I de fall fritidshem finns vid fristående skolor ingår de i tillsynen av skolenheten. Förskolor som drivs av enskilda huvudmän har fått sitt tillstånd av kommunen och det är därmed kommunen som har ansvaret för tillsyn av dessa.

Alla skolenheter besöks vid tillsynen. Vid den tredjedel av skolorna där Skolinspektionen bedömer att det är lägre risk för problem och brister granskas färre delområden och besöken görs under en halv dag. Övriga skolenheter granskas inom samtliga bedömningspunkter och under flera dagar.

Tillsynen grundar sig på dokument som exempelvis plan mot kränkande behandling, kunskapsresultat och annan information från Skolverkets nationella uppföljningssystem, besök i skolenheter och intervjuer. Oavsett tillsynsform ger Skolinspektionens granskning inte någon heltäckande bild av verksamheten utan ska ses som en bild vid det aktuella granskningstillfället inom de områden som ingår i tillsynen.

Efter tillsynen redovisas Skolinspektionens bedömningar i ett beslut. Redovisningen görs i form av avvikelserapportering vilket innebär att det endast är de bedömningspunkter där det förekommer brister som beskrivs i beslutet. För kommuner bedöms även ansvarstagandet som helhet för den utbildning kommunen bedriver. Innan ett beslut fastställs ges alltid huvudmännen möjlighet att ta del av och lämna synpunkter på sakuppgifter i besluten.

I de fall Skolinspektionen funnit brister har huvudmannen ansvar för att komma tillrätta med bristerna. Huvudmannen ska också redovisa de åtgärder som har vidtagits i för att åtgärda bristerna. För att följa upp huvudmännens arbete kan flera besök eller andra kontakter bli aktuella då Skolinspektionen också vill se effekter av de åtgärder som vidtas.

Mera information om den regelbundna tillsynen finns på Skolinspektionens webbplats www.skolinspektionen.se under fliken Inspektion.